

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/1999 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2000

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan apulaispääsihteeri on kirjeellään 10.9.1999 saattanut eduskunnan työjärjestyksen 18 a §:n 3 momentista ilmenevässä tarkoituksessa puolustusvaliokunnan tietoon eduskunnan päätöspöytäkirjan otteen hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2000 (HE 40/1999 vp). Valiokunta on päättänyt kokouksessaan 14.9.1999 antaa asiasta lausunnon valtiovarainvaliokunnalle puolustusministeriön hallinnonalan osalta.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- henkilöstöjohtaja Kauko Nuutinmäki, vt. osastopäällikkö, hallitusneuvos Pekka Pitkä-

- nen, vanhempi hallitussihteeri Jorma Rechartt, kaupallinen neuvos Arto Koski ja talousjohtaja Timo Norbäck, puolustusministeriö
- rakennusneuvos Juhani Tervala, liikenneministeriö
- operaatiopäällikkö, kenraaliluutnantti Ilkka Hollo ja eversti Pertti Tervonen, pääesikunta
- esikuntapäällikkö, prikaatikenraali Aarno Vehviläinen, Itäisen maanpuolustusalueen esikunta
- esikuntapäällikkö, prikaatikenraali Pekka Tuunanen, Ilmavoimien esikunta
- prikaatin komentaja, eversti Ilkka Aspara, Kainuun Prikaati
- toimitusjohtaja Jorma Eloranta, Patria Industries Oyj.

HALLITUKSEN ESITYS

Puolustusministeriön hallinnonalalle on esitetty vuodelle 2000 määrärahoja 9 808 milj. markkaa.

Puolustusmateriaalihankintoihin myönnetään 3 700 milj. markkaa. Ehdotukseen sisältyy kaksi uutta tilausvaltuutta vuosille 2000—2005: tiedustelun, valvonnan ja johtamisjärjestelmien hankinnan valtuus, yhteensä 2 665 milj. markkaa sekä ilmapuolustuksen tukeutumisen ja toimintamahdollisuuksien turvaamisen valtuus yhteensä 1 150 milj. markkaa. Vuoden 2000 mak-suosuudet em. tilausvaltuuksista olisivat yhteen-

sä 55 milj. markkaa. Suurimman yksittäisen menoerän puolustusmateriaalihankinnoista muodostavat vuonna 2000 tutkimustoiminnan ja hankintaedellytysten luomisen menot, 1 233 milj. markkaa.

Puolustusvoimien toimintamenoihin esitetään 5 616 milj. markkaa, uudisrakennuksiin ja perusparannuksiin 243,5 milj. markkaa ja kansainvälisen rauhanturvaamistoiminnan kalusto- ja hallintomenoihin 159 milj. markkaa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Vuoden 2000 talousarviossa puolustusmäärärahojen määrä kasvaa vuoden 1999 talousarvioon verrattuna. Puolustusministeriön hallinnonalalle esitetään määrärahoja noin 820 milj. markkaa enemmän kuin kuluvana vuonna. Aikaisemmin myönnettyjen puolustusmateriaalihankintojen maksatuksia on vuodelle 2000 siirretty yhteensä 493 milj. markkaa. Toimintamenojen määrää on tarkoitus lisätä vuoden 1999 talousarvioon verrattuna yhteensä 425 milj. markkaa ja rauhanturvaoperaatioihin käytettäviä menoja lähinnä Kosovon KFOR-operaatioon osallistumisen takia 98 milj. markkaa.

Sotilaalliseen maanpuolustukseen käytettävien määrärahojen BKT-osuus nousee 1,30 prosenttiin vuoden 1999 talousarvion 1,26 prosentista. Vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukainen tavoite vuosille 2000—2004 on, että puolustusmenojen osuus olisi 1,5 prosenttia BKT:sta. Vaikka tavoitetta ollaan hieman lähempänä kuin vuonna 1999, puolustusvaliokunta toteaa, että vuoden 2000 talousarvioesityksen mukainen puolustusmenojen taso jää edellä mainitusta selonteon tavoitteesta ja samalla pitkän aikavälin keskiarvosta edelleen merkittävästi.

Toimintamenot

Puolustusvaliokunta on useissa talousarviolauseunnoissaan (viimeksi PuVL 3/1998 vp) kiinnittänyt huomiota puolustusvoimien toimintamenojen riittämättömyyteen. Valiokunta pitää myönteisenä sitä, että talousarvioesityksessä, vuoden 1997 selonteon linjausten mukaisesti, lisätään puolustusvoimien toimintamenoja noin 425 milj. markalla. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotetut toimintamenot ovat kuitenkin merkittävästi eli noin 300 milj. markkaa pienemmät verrattuna edellä mainitussa eduskunnan hyväksymässä vuoden 1997 selonteossa esitettyyn tasoon.

Ehdotettu toimintamenojen määrän lisääminen mahdollistaa puolustusvoimien toiminnan tehostamisen. Useita vuosia jatkunut rahoituksen niukkuus vaikuttaa valiokunnan saaman selvityksen mukaan kuitenkin edelleen puolustusjärjestelmän toimivuuteen monella tavalla.

Kuluvana vuonna voimavaroja on keskitetty merkittävässä määrin varusmieskoulutuksen tehostamiseen, muun muassa varusmiesten maastovuorokausien määrää lisäämällä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan maastovuorokausien määrä on vuonna 1999 kyetty nostamaan lähelle tavoiteltua 60 vuorokauden tasoa. Vuonna 2000 mainittu maastovuorokausien määrä kyettäneen saavuttamaan. Varusmieskoulutusta pyritään muutoinkin tehostamaan edelleen uuden koulutusjärjestelmän vakiintumisen myötä.

Kertausharjoituksia on kyetty vuonna 1999 järjestämään ainoastaan 2 200 reserviläiselle, kun puolustusvoimien tavoitteena on 35 000 reserviläisen kouluttaminen vuosittain. Vuonna 2000 on tarkoitus kouluttaa lisääntyneiden toimintamenojen turvin noin 20 000 reserviläistä yhteensä noin 100 000—120 000 kertausharjoitusvuorokautena eli tavoitteesta jäädään edelleen merkittävästi. Vuosikymmenen alun kertausharjoitusten määrästä ehdotettukin kertausharjoitusten määrä on vain kolmannes.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että kertausharjoitusten määrää kyetään lisäämään vähintään ehdotetulla tavalla. Tämänhetkinen kertausharjoitusten määrä on puolustusvoimien kriisiajan toimintakyvyn säilyttämisen kannalta huolestuttava. Reservin joukkojen kouluttamiseen vähäisten kertausharjoitusten takia tulleet ja talousarvioesityksen mukaan edelleen tulevat puutteet on valiokunnan mielestä pyrittävä määrätietoisesti poistamaan lähivuosina.

Ilmavoimien lentotoiminnan määrää on 1990-luvulla jouduttu supistamaan vähentyneiden toimintamäärärahojen takia. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ensi vuonna kyetään ehdotetulla toimintamäärärahojen lisäyksellä ilmavoimien lentotuntien määrä nostamaan lähelle taroituksenmukaista toiminnallista tasoa.

Toimintamäärärahojen lisäyksellä on tarkoitus myös parantaa kaluston huolto- ja kunnossapitotilannetta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on vähäisten määrärahojen takia erityisesti koulutuskäytössä olevan materiaalin kunnossapittämiseksi jouduttu viime vuosina purkamaan varaosiksi poikkeusoloja varten varastoitua kalustoa.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että puolustusvoimien lentokentät, jotka on vuokrattu siviili-ilmailuharrastusta tukeville yhdistyksille ja kunnille, on tarpeen pitää kriisiajan varalta operointikelpoisessa kunnossa yhteistyössä edellä mainittujen yhdistysten kanssa. Valiokunta pitää kielteisenä liikenneministeriön pääluokkaan (mom. 31.52.41) sisältyvää ehdotusta määrärahan lakkauttamisesta ilman reitti- ja kevytreittiliikennettä olevilta kentiltä.

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että tavoiteltu toimintamenojen ja puolustusmateriaalihankintojen määrärahojen suhde, eli tilanne jossa noin kaksi kolmasosaa määrärahoista ohjataan toimintamenoihin ja yksi kolmasosa materiaalihankintoihin, on talousarvioesityksen myötä lähempänä toteutumista. Valiokunta pitää toimintamenojen suhteellisen osuuden lisäämistä edellä esitetyllä tavalla vuoden 1997 selonteon linjausten mukaisena ja tärkeänä uskottavan puolustuskyvyn säilyttämisen kannalta.

Puolustusmateriaalihankinnat

Vuoden 2000 talousarvioesityksen puolustusmateriaalihankintoihin osoitettavista määrärahoista valtaosa käytetään aiemmin hyväksytyjen tilausvaltuuksien toteuttamiseen. Torjuntahävittäjien uusimiseen sekä niiden ase- ja huoltojärjestelmän menoihin on tarkoitus käyttää 963 milj. markkaa. Tutkimustoiminnan ja hankintaedellytysten luomiseen käytetään 1 233 milj. markkaa sekä valmiusyhtymien varustamiseen 801 milj. markkaa.

Uusina tilausvaltuuksina talousarvioesitykseen sisältyvät tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmien hankkiminen (ns. TVJ 2000 -tilausvaltuus) sekä ilmapuolustuksen tukeutumisen ja toimintamahdollisuuksien turvaaminen (ns. ITTT -tilausvaltuus).

TVJ 2000:ta koskevan tilausvaltuuden suuruudeksi ehdotetaan vuosina 2000—2005 käytettäväksi yhteensä 2 665 milj. markkaa, joista vuoden 2000 maksatusten osuus olisi 20 milj. markkaa. ITTT-tilausvaltuuden suuruus vuosina 2000—2005 on 1 150 milj. markkaa, ja vuoden 2000 menojen osuus vastaavasti 35 milj. markkaa.

Puolustusvaliokunta pitää mainittuja uusia tilausvaltuuksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina uskottavan itsenäisen puolustuskyvyn säilyttämiseksi. Niiden avulla kyetään pitkäjänteisellä tavalla vastaamaan nopeasti kehittyvän teknologian asettamiin vaatimuksiin.

Puolustusmateriaalihankintoja käsitellessään valiokunta on useissa lausunnoissaan ottanut kantaa suomalaisen puolustustarviketeollisuuden toimintaedellytysten turvaamiseen (esim. PuVL 3/1998 vp vuoden 1999 talousarviosta sekä laajemmin PuVL 3/1997 vp vuoden 1996 hallituksen kertomuksesta).

Talousarvion pääluokan 27 selvitysosan mukaan "kotimaisen puolustustarviketeollisuuden toimintaedellytykset pyritään turvaamaan riittävillä kotimaisilla tilauksilla ja tuotekehityshankkeilla". Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ovat alan kotimaisen teollisuuden toimintaedellytykset juuri nyt, kuten valiokunta edellä mainitussa lausunnossaan (PuVL 3/1997 vp) ennakoi, huonot alhaisen tilauskannan takia.

Puolustusmateriaaliteollisuuden kehittämistä selvittänyt toimikunta totesi elokuussa 1999 hyväksymässään yksimielisessä mietinnössä, että alhaisen tilauskannan teollisuudelle aiheuttamien akuuttien ongelmien ratkaisemiseksi tulisi kohdentaa lisärahoitusta vuosina 1999 ja 2000 noin 200—300 milj. markkaa vuodessa.

Valiokunnan mielestä on ensiarvoisen tärkeää, että puolustusmateriaalihankinnoista hyvin merkittävä osuus pyritään ohjaamaan kotimaiselle teollisuudelle. Edellä mainittuun talousarvion pääluokan 27 selvitysosaan sisältyvä tavoite, jonka mukaan vähintään puolet puolustushankintamäärärahoista kohdistuisi kotimaahan vuonna 2003, on valiokunnan mielestä ehdottomasti pyrittävä toteuttamaan. Valiokunta toteaa, että talousarvioon sisältyvistä uusista ti-

lausvaltuuksista tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmien hankkimista koskevan tilausvaltuuden osalta edellä mainittu 50 prosentin tavoite toteutuu, kun taas ilmapuolustuksen tukautumisen ja toimintamahdollisuuksien turvaamista koskevan tilausvaltuuden osalta kotimaisten hankintojen osuus jää vain noin 20 prosenttiin. Valiokunta korostaa, että suomalainen puolustustarviketeollisuus on erityisesti huomioitava, kun hankintoihin sisältyy vastakauppoja.

Merkittävä osa ulkomaiselle teollisuudelle ohjautuvista puolustustarvikehankinnoista on korkeaa teknologiaa edellyttäviä laitteita ja järjestelmiä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomessa käytetään suhteessa vertailukelpoisin maihin huomattavan vähän voimavaroja puolustusmateriaaleja koskevaan tutkimukseen ja tuotekehittelyyn, esimerkiksi vain noin 10 prosenttia Ruotsiin verrattuna.

Riittävän tutkimuksen ja tuotekehittelyn tason saavuttaminen ja ylläpitäminen on puolustusvaliokunnan mielestä keskeistä, jotta suomalainen puolustusteollisuus kykenee säilyttämään kilpailukykinsä ja osallistumaan alan lisääntyvään kansainväliseen yhteistyöhön tasavertaisena osapuolena.

Valiokunta pitääkin tärkeänä, että lisärahoituksen antamista alan kotimaiselle teollisuudelle selvitetään pikaisesti ja että sen toimintaedellytykset turvaava lisärahoitus sisällytettäisiin vuoden 2000 talousarvioon.

Lausunto

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Ilkka Kanerva /kok
vpj. Jaakko Laakso /vas
jäs. Klaus Bremer /r
Reijo Kallio /sd
Antero Kekkonen /sd
Seppo Lahtela /kesk
Raimo Mähönen /sd
Tero Mölsä /kesk

Olli Nepponen /kok
Lauri Oinonen /kesk
Pauli Saapunki /kesk
Ismo Seivästö /skl
Anni Sinnemäki /vihr
Harry Wallin /sd
vjäs. Kari Myllyniemi /kesk.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Puolustusvaliokunnan enemmistö on pitänyt tarpeellisenä hallituksen budjettiesitykseen sisältyvien uusien tilausvaltuuksien hyväksymistä.

Tilausvaltuudet lisäävät puolustushankintamäärärahoja vuosina 2000—2005 vähintään 3 815 miljoonalla markalla. On todennäköistä jo tässä vaiheessa, että lopulliset kustannukset nousevat runsaaseen neljään miljardiin markkaan.

Ensimmäinen tilausvaltuus on suuruudeltaan 2 665 miljoonaa markkaa. Uusi valtuus on tarkoitus käyttää puolustusvoimien tiedustelu-, valvonta- ja johtamisjärjestelmien hankkimiseen.

Toisessa tilausvaltuudessa on kyse ilmapuolustuksen tukeutumis- ja toimintamahdollisuuksien turvaamisesta. Uusiin hankintoihin on tarkoitus tältä osin käyttää 1 150 miljoonaa markkaa.

Molemmissa hankkeissa on muun ohella myös kyse jo pitkälle toistakymmentä miljardia

markkaa maksaneen Hornet-torjuntahävittäjäjärjestelmän käyttöönoton aiheuttamista lisäkustannuksista, joista eduskuntaa ei Hornet-hankinnasta päätöstä tehtäessä informoitu.

Ensimmäisen tilausvaltuuden avulla on tarkoitus mm. kehittää torjuntahävittäjien reaaliaikaisia johtamisyhteyksiä. Toisen tilausvaltuuden avulla on tarkoitus mm. ylläpitää torjuntahävittäjät teknisesti ajanmukaisina ja suorituskykyisinä sekä kehittää torjuntahävittäjäkaluston tukeutumisedellytyksiä ja suojaamista. Uusien tilausvaltuuksien hyväksyminen tilanteessa, jossa Hornet-hankinta on johtanut voimakkaisiin toimintamäärärahojen supistuksiin, ei ole perusteltua.

Siksi katsomme, että puolustusvaliokunnan lausunnossa ei olisi pitänyt ottaa myönteistä kantaa uusien tilausvaltuuksien hyväksymiseen vuoden 2000 budjettiesitykseen.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 1999

Jaakko Laakso /vas
Anni Sinnemäki /vihr